

ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Ψάχνω την κατάλληλη λέξη

Παναγιώτης Εμμανουηλίδης

Προλογίζει ο καθηγητής
Χρίστος Λ. Τσολάκης

- Σημασιολογικοί συσχετισμοί λέξεων
- Γλωσσικά λάθη και «λάθη»
- Άλλες επισημάνσεις

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Ψάχνω την κατάλληλη λέξη

Παναγιώτης Εμμανουηλίδης
Προεδρούς ο καθηγητής
Χρίστος Λ. Τσολάκης

- Σημασιολογικοί συσχετισμοί λέξεων
- Γλωσσικά λάθη και «λάθη»
- Άλλες επισημάνσεις

σελίδες: 408, τιμή: 16,60 €

ΣΕ ΟΛΑ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

Ο Παναγιώτης Εμμανουηλίδης είναι απόφοιτος της Φιλοσοφικής Σχολής του ΑΠΘ και υπηρέτησε 32 χρόνια στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Έχει συγγράψει, είτε μόνος είτε σε συνεργασία με τη σύζυγό του Έλλη Πετρίδου-Εμμανουηλίδου (†2008), δεκάδες βιοθήματα για φιλολόγους και μαθητές της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Ακόμα, πήρε μέρος στη συγγραφή σχολικών βιβλίων του ΥΠ.Ε.Π.Θ.

- ▶ Σημασιολογικοί συσχετισμοί λέξεων
- ▶ Γλωσσικά λάθη και «λάθη»
- ▶ Άλλες επισημάνσεις

Προλογίζει ο καθηγητής Χρίστος Λ. Τσολάκης

Tο πρωτότυπο αυτό λεξικό, μοναδικό στην ελληνική βιβλιογραφία, απευθύνεται σε όσους έχουν την αγωνία για την εύστοχη χρήση των λέξεων στον προφορικό και στο γραπτό λόγο. Στις σελίδες του διερευνάται η ακριβής σημασία πάρα πολλών λέξεων, ενώ τα λήμματα (περισσότερα από 2.500) είναι δοσμένα με αλφαριθμητική σειρά. Πολύτιμο και ελκυστικό γλωσσικό βιόθημα για όλους τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές, για όσους χρησιμοποιούν το λόγο σε επαγγελματικό επίπεδο και γενικά για όσους έχουν το μεράκι της ορθοέπειας και της ακριβολογίας.

Περιλαμβάνονται:

Σημασιολογικοί συσχετισμοί: Ζεύγη ή μεγαλύτερες ομάδες λέξεων με ετυμολογική ή σημασιολογική συγγένεια, των οποίων αποσαφηνίζονται οι δυσδιάκριτες σημασιολογικές αποχρώσεις.

Γλωσσικά λάθη και «λάθη»: Είναι ορθοί ή λαθεμένοι οι τύποι αθλίατρος, ανταπεξέρχομαι, ζάμπλουτος, στεναχώρια ή η φράση Είναι υπέρ του δέοντος αυστηρός;

Άλλες επισημάνσεις: Πολλές άλλες λέξεις των οποίων η σημασία αποσαφηνίζεται μεμονωμένα, ορθή σύνταξη πολλών ρημάτων, δομή του νεοελληνικού λόγου κ.ά.

ΔΕΙΤΕ ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ ...

στοιχεία της εξωτερικής πραγματικότητας: Ο μάρτυρας γνωρίζει (ξέρει) πολλά, αλλά δε μιλάει. Γνωρίζεις (ξέρεις) γαλλικά; ● και γνωστός.

αναγορεύω ανακηρύσσω.

αναδίνω (αναδίδω), αναδύομαι. Το ρήμα **αναδίνω** (λόγιος τύπος: **αναδίδω**) σημαίνει σκορπίζω προς όλες τις κατευθύνσεις κάτι που βρίσκεται σε αέρια κατάσταση, αποπνέω, Βγάζω οιμή ευχάριστη ή δυσάρεστη: *To αγιόκλημα ανάδινε (ή ανέδιδε) το άρωμά του από το φράχτη.* Το **αναδύομαι** σημαίνει βγαίνω από το νερό ή από κάποιο βαθύ μέρος (πρβ. *n αναδυομένη Αφροδίτη* αντίθετο: καταδύομαι): *To υποβρύχιο άρχισε να αναδύεται.* ● Μερικές φορές παρατηρούμε ότι συγχέεται το αναδύομαι με το αναδίδω: *O υπόνομος ανέδυε αφόρητη δυσοσμία* (αντί: ανέδιδε).

αναζητώ ψητώ.

ανακαινίζω, αναπαλαιώνω, αποκατάσταση. ανακαινίζω (< ανά = ξανά + καινός = καινούριος) σημαίνει επισκευάζω ή και τροποποιώ κάτι (κυρίως κτίσμα) που έχει παλιώσει, επειδή έχει υποστεί φθορές ή καταστροφές, για να το κάνω σαν καινούριο ή και για να το κάνω πιο λειτουργικό, παρεμβαίνοντας με επισκευές, Βελτιώσεις και επιδιορθώσεις: *To σπίτι που νοικιάζεται είναι ανακαινισμένο.* Το **αναπαλαιώνω** είναι διαφορετικό και καθιερώθηκε να σημαίνει επαναφέρω ένα παλαιό οικοδόμημα (μνημείο ή οποιοδήποτε άλλο κτίριο) στην αρχική του μορφή, αντικαθιστώντας ότι έχει καταστραφεί και αφαιρώντας μεταγενέστερες προσθήκες. Ο όρος λοιπόν **αναπαλαίωση** εμπεριέχει την έννοια της συντήρησης. ● Οι κατασκευασμένες εδώ και μερικές δεκαετίες λέξεις **αναπαλαιώνω** και **αναπαλαίωση** δεν είναι εύστοχες, γιατί επιμολογικά δίνουν μιαν ακατανόητη σημασία, δηλώνουν δηλαδή: κάτι που ήταν παλιό το ξανακάνω παλιό(;) (ανά = ξανά). Θα ήταν λοιπόν προτιμότερο να χρησιμοποιούνται στη θέση τους αντίστοιχα οι λέξεις «**αποκαθιστώ**» και «**αποκατάσταση**» (ΛΝΕΓ, στο λήμμα **αναπαλαιώνω**).

ανακάλυψη, αποκάλυψη, εφεύρεση, επινόηση. ανακάλυψη είναι η εύρεση για πρώτη φορά –άλλοτε τυχαία και συμπτωματικά και άλλοτε ύστερα από αναζήτηση και έρευνα– τόπων, πραγμάτων, καταστάσεων, φαινομένων κτλ. που προϋπήρχαν ή συνέβαιναν, αλλά δεν ήταν γνωστά: *n ανακάλυψη της Αμερικής / της φωτιάς / του νόμου της βαρύτητας / της δύναμης του ατμού* κ.ά. (επιστημονικές ανακαλύψεις είναι τα επιτεύγματα που αποτελούν προϊόντα επιστημονικών μελετών και ερευνών). Η **αποκάλυψη** είναι διαφορετική, όπως είναι διαφορετικό από το **ανακαλύπτω** (Βρίσκω πρώτος κάτι που υπήρχε, αλλά δεν ήταν γνωστό) το **αποκαλύπτω**, που σημαίνει ξεσκεπάζω, κάνω γνωστό, φέρνω στο φως της δημοσιότητας κάτι που ήταν άγνωστο ή κρυφό: *Παρόλο που τον βασάνισαν, δεν αποκάλυψε το κρυστάλλιγετο των συναγωνιστών του.* **εφεύρεση** είναι η επινόηση και δημιουργία ενός νέου μέσου ή οργάνου, μιας νέας μεθόδου κτλ., που λύνει κάποιο τεχνικό πρόβλημα ή προβάλλει μια νέα τεχνική μέθοδο για την επίτευξη τεχνικού και παραγωγικού έργου, διευκολύνοντας έτσι ή επιταχύνοντας τη λύση παλιών τεχνικών προβλημάτων, με αποτέλεσμα την πλατιά ωφέλεια της ανθρωπότητας: *n εφεύρεση του τροχού / της τυπογραφίας / του τηλεφώνου / του ραδιοφώνου* κ.ά. Συχνά απαιτείται επίμοχθη και επίμονη προσπάθεια, ώσπου να μετατραπεί μια αρχική ιδέα σε πραγματικότητα, ενώ πριν από κάθε **εφεύρεση** υπάρχει συνήθως μια ανάγκη που πρέπει να

ανήθικος, επιλήψιμος. ανήθικος είναι αυτός που με τη συμπεριφορά του προς τους άλλους δε σέβεται και παραβαίνει τις κρατούσες ηθικές αρχές του κοινωνικού συνόλου μέσα στο οποίο ζει (πολλές φορές η σημασία του επιθέτου περιορίζεται στον τομέα της ερωτικής συμπεριφοράς): Είναι πολύ ανήθικος άνθρωπος όταν θέλει να πετύχει κάτι, δεν έχει ούτε ιερό ούτε δσιο. Στο χωρίο της τη θεωρούσαν ανήθικη, επειδή είχε παρτίδες με αγόρια. Το επίθετο αναφέρεται και σε μιαν αντίστοιχη πράξη, συμπεριφορά ή διαγωγή, σ' αυτή δηλαδή που αντίκειται στις ηθικές αρχές του συνόλου: Αυτό που έκανες, να καταχραστείς την εμπιστοσύνη του φίλου σου, ήταν ανήθικο. Το επίθετο επιλήψιμος αναφέρεται όχι σε πρόσωπο αλλά σε πράξη, συμπεριφορά, διαγωγή που είναι δυνατό να κατακριθεί ως αθέμιτη ή ανήθικη, γενικά ως αντιδεοντολογική (συνώνυμα: κατακριτέος, αξιοκατάκριτος, μεμπτός, αξιόμεμπτος, επίμεμπτος): Δεν παρατηρήθηκε τίποτε το επιλήψιμο στη διαγωγή του. ● και παράνομος, αθέμιτος.

ανήκουστος πρωτοφανής και πλεονασμός.

ανήλικος ενήλικος.

ανησυχητικός. Αυτή είναι η ορθή γραφή του επιθέτου, το οποίο σχηματίστηκε από το ανησυχώ (Οι πολιτικές εξελίξεις είναι ανησυχητικές), ενώ ο τύπος ανησυχηστικός σχηματίστηκε από επίδραση του καθησυχαστικός (με αναλογία). ● αναλογία και λάθη γλωσσικά.

ανθίζω-ανθώ, άνθιση-άνθηση. Τα ρήματα ανθίζω και ανθώ χρησιμοποιούνται σήμερα και τα δύο με την ίδια σημασία: Βγάζω άνθη ή, μεταφορικά, ακμάζω. Ωστόσο το ορθό είναι να χρησιμοποιείται το ανθίζω για το άνθισμα των φυτών και το ανθώ μεταφορικά: Άρχισαν να ανθίζουν τα τριαντάφυλλα. Οι αμυγδαλιά είναι ανθισμένη (τύπος «ανθημένη» του ανθώ δεν υπάρχει). – Ανθείν οι οικονομία. Ανθούν οι καλές τέχνες. Το ίδιο ισχύει και για τα αντίστοιχα ουσιαστικά **άνθιση** και **άνθηση**: Η άνθιση της ακακίας – Η μεγάλη άνθηση των γραμμάτων και των τεχνών.

ανθρώπινος, ανθρωπινός. Τα δύο επίθετα έχουν μια λεπτή διαφορά. Έτσι, ανθρώπινος είναι ο σχετικός με τον άνθρωπο ή αυτός που ανήκει ή ταιριάζει στον άνθρωπο: ανθρώπινος παράγοντας / ανθρώπινο σώμα / ανθρώπινα δικαιώματα / ανθρώπινη συμπεριφορά. Όμως το ανθρωπινός χρησιμοποιείται για κάτι που ικανοποιεί τις στοιχειώδεις ανάγκες του ανθρώπου και δεν προσβάλλει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια (είναι σχετικό και με την έννοια της ανθρωπιάς, δηλαδή της καλοσύνης και της συμπάθειας απέναντι στο συνάνθρωπο): Η ζωή στο αναμορφωτήριο δεν ήταν ανθρωπινή. Η συμπεριφορά του απέναντι στους εργάτες του έπρεπε να είναι πιο ανθρωπινή.

ανίκητος, ακατανίκητος. ανίκητος είναι αυτός που δεν έχει νικηθεί σε μάχη και γενικά σε οποιονδήποτε αγώνα ή που δεν μπορούν να τον νικήσουν: Ο Μ. Αλέξανδρος σε όλες τις μάχες του υπήρξε ανίκητος. Η ομάδα μας είναι ανίκητη. ανίκητος είναι και αυτός που δεν μπορούν να τον νικήσουν σε έναν αγώνα· όμως γι' αυτή τη σημασία είναι πιο εύστοχη η χρήση του επιθέτου **ακατανίκητος**: ακατανίκητος στρατός / αθλητής, ακατανίκητη ομάδα / δύναμη. Ωστόσο αυτό το επίθετο χρησιμοποιείται πιο πολύ μεταφορικά, για να δηλώσει αυτόν που δεν μπορεί κανείς να του αντισταθεί, να τα βάλει μαζί του: ακατανίκητος πειρασμός, ακατανίκητη έλξη / επιθυμία / γοντεία. ● και ακαταμάχητος.

ζητιάνος) και οι σχετικές με αυτό λέξεις: Θηλ., διακονιάρα και διακονιάρισσα – διακονεύω, διακονία προφέρονται με συνίζηση στο δια- (δια-κο-νιά-ρης, δια-κο-νιά...).

διακόπτω αναβάλλω.

διακόσμηση, διάκοσμος. διακόσμηση είναι η διαδικασία του στολισμού ενός χώρου ή μιας επιφάνειας, ο τρόπος διάταξης των διάφορων στοιχείων, που έχει σκοπό τη δημιουργία ενός αισθητικά καλού αποτελέσματος: Άρχισε η χριστουγεννιάτικη διακόσμηση των βιτρίνων. Με την ίδια λέξη νοείται συνεκδοχικά και το σύνολο των στοιχείων που χρησιμοποιούνται για την επίτευξη του αισθητικού αποτελέσματος (οι παραστάσεις, τα σχέδια, τα διάφορα στολίδια· ωστόσο γι' αυτή τη σημασία ορθότερη είναι η χρήση της λέξης διάκοσμος: Ζει σε ένα νεοκλασικό σπίτι με γύψινο διάκοσμο στα ταβάνια.

διακρίνω βλέπω.

διακριτικός, διακριτός. Το επίθετο διακριτικός έχει πολλές σημασίες, οι κυριότερες από τις οποίες είναι οι ακόλουθες: α) διακριτικός είναι αυτός που συμπεριφέρεται με λεπτότητα, χωρίς να αναμειγνύεται στα προσωπικά ζητήματα των άλλων και χωρίς να γίνεται ενοχλητικός (το αντίθετο: αδιάκριτος): *Η πεθερά του είναι πολύ διακριτική και δεν ανακατεύεται στα οικογενειακά του.* β) Το επίθετο αναφέρεται και σε κάτι που ξεχωρίζει από τα ομοειδή του (*διακριτικό γνώρισμα, διακριτική μεταχείριση*), ενώ ως ουσιαστικό (*τα διακριτικά*) αναφέρεται στα χαρακτηριστικά σημεία των βαθμών της στρατιωτικής ιεραρχίας (*Οι αξιωματικοί έχουν τα διακριτικά τους βαθμού τους στις επωμίδες τους.*). Διαφορετική σημασία έχει το επίθετο διακριτός, που δηλώνει αυτόν που μπορούμε (ή πρέπει) να τον ξεχωρίζουμε από κάποιον άλλο. Έτσι, για το διαχωρισμό των ρόλων Εκκλησίας και Πολιτείας ο ορθή διατύπωση είναι: *Οι ρόλοι Εκκλησίας και Πολιτείας πρέπει να είναι διακριτοί* (και όχι: διακριτικοί).

διακωμωδώ, διεκτραγωδώ, δραματοποιώ. διακωμωδώ σημαίνει παρουσιάζω με κωμικό τρόπο ένα δημόσιο πρόσωπο, έναν ανθρώπινο χαρακτήρα, μια επίκαιρη κοινωνική κατάσταση κτλ., με σκοπό να διασκεδάσω τον ακροατή, το θεατή ή τον αναγνώστη καυτηριάζοντας δημόσια τα αρνητικά των προσώπων, των καταστάσεων κτλ.: *Σ' αυτή την τηλεοπτική σειρά διακωμωδούνται οι νεόπλοιοι κυρίες.* (και πειράζω). Σε αντίθετο σημασιολογικό πεδίο βρίσκεται το διεκτραγωδώ, που σημαίνει διηγούμαι μια ιστορία δίνοντας έμφαση στα τραγικά στοιχεία της: *Όταν διηγείται τη ζωή του, πάντοτε διεκτραγωδεί τα παιδικά του χρόνια, που τα πέρασε μέσα στη φτώχεια.* Το δραματοποιώ (κυριολεκτικά: διασκευάζω σε δράμα ή διηγήμα, μυθιστόρημα, ποίημα κτλ.) χρησιμοποιείται πιο πολύ μεταφορικά, με σημασία παραπλήσια προς τη σημασία του διεκτραγωδώ· εδώ όμως δε διογκώνω τα τραγικά στοιχεία, που υπάρχουν, αλλά παρουσιάζω ως τραγική την ιστορία (ή πολλά στοιχεία της), ενώ στην πραγματικότητα δεν είναι: *Έχει την τάση να δραματοποιεί τα πάντα από τη ζωή της, για να τη λυπούνται.*

διαλέγω, επιλέγω, διαλογή, επιλογή, εκλέγω. Το διαλέγω σημαίνει προτιμώ από κάποιο σύνολο ένα (ή περισσότερα), το καλύτερο ή το καταλληλότερο, για να το κάνω δικό μου, να το χρησιμοποιήσω κτλ. – ή, όταν βρίσκομαι μπροστά σε ορισμένες λύσεις, δυνατότητες, απόψεις κτλ., αποφασίζω ποιαν θα ακολουθήσω ή θα ενστερνιστώ: *Διάλεξε ποιο από τα δύο δαχτυλίδια θα αγοράσεις. Δεν ξέρω ποιο δρόμο να διαλέξω για να βγω στην κεντρική πλατεία.*

δοσμένος δεδομένος.

δράμα, τραγωδία. Το δράμα ήταν στην ελληνική αρχαιότητα λογοτεχνικό είδος και ειδικά έμμετρο θεατρικό έργο, το οποίο περιλάμβανε τρία είδη: την **τραγωδία**, την κωμωδία και το σατυρικό δράμα. σύμερα δράμα είναι θεατρικό ή κινηματογραφικό έργο με έντονες συγκρούσεις και συγκινήσεις και **τραγωδία** παρόμοιο θεατρικό έργο με θλιβερή υπόθεση. Πέρα από την κυριολεκτική σημασία που έχουν οι δύο λέξεις ως λογοτεχνικοί και θεατρικοί όροι, σύμερα χρησιμοποιούνται περισσότερο μεταφορικά και είναι σχεδόν ταυτόσημες: δηλώνουν κατάσταση ή γεγονός με συγκλονιστική απήκοντη. Μπορούμε ωστόσο να επισημάνουμε την ακόλουθη λεπτή διαφορά τους: για μια κατάσταση ή για ένα βίωμα, που μάλιστα έχει διάρκεια, χρησιμοποιούμε κυρίως τη λέξη **δράμα**. Έτσι, κάνουμε λόγο για το δράμα των προσφύγων, το δράμα μιας πάμφτωχης οικογένειας, το δράμα ενός ανθρώπου που πάσχει από επώδυνη και ανίστη ασθένεια, το δράμα μιας γυναικάς που έχασε το παιδί της κ.ά. Όμως για ένα συμβάν (κυρίως για ένα δυστύχημα με νεκρούς αλλά και για οποιαδήποτε μεγάλη καταστροφή) χρησιμοποιούμε κυρίως τη λέξη **τραγωδία**. Έτσι, **τραγωδία** είναι η συντριβή ενός αεροπλάνου και ο θάνατος των επιβατών του, το ξεκλήρισμα μιας οικογένειας σε τροχαίο δυστύχημα, ο φόνος ενός γιου από τον πατέρα του, η καταστροφή μιας κατοικίας από πυρκαϊά κ.ά. • Το δράμα λοιπόν έχει διάρκεια και βιώνεται (είναι προσωπικό βίωμα), ενώ η **τραγωδία** είναι «στιγμιαία» και συμβαίνει (είναι γεγονός). • και **δραστικός**.

δραματικός δραστικός.

δραματοποιώ διακωμωδώ.

δράση, δραστηριότητα. **δράση** είναι ένα σύνολο, μια σειρά από ενέργειες (ενέργεια) ενός ατόμου ή μιας ομάδας σε συγκεκριμένο τομέα, οι οποίες συνήθως έχουν ένα στόχο: *Το σωματείο μας έχει στο ενεργυπτικό του πλούσια φιλανθρωπική δράση. δραστηριότητα* είναι μια σειρά όχι από πράξεις αλλά από ενέργειες (ενέργεια, πράξη, έργο) ενός ατόμου ή μιας ομάδας σε συγκεκριμένο τομέα, οι οποίες βρίσκονται σε εξέλιξη: *Οι δημοτικές αρχές, όταν πλησιάζει η λήξη της θητείας τους, αναπτύσσουν έντονη δραστηριότητα στον τομέα της οδοποίησης. Το σωματείο μας επεκτείνει τις δραστηριότητές του σε πολλούς τομείς.* • Η λέξη δράση χρησιμοποιείται στον ενικό αριθμό, ενώ η δραστηριότητα και στον πληθυντικό.

δραστικός, δραματικός. **δραστικός** είναι αυτός που ενεργεί αμέσως και πολύ αποτελεσματικά: **δραστικό φάρμακο, δραστικά μέτρα, δραστική μέίωση των τιμών. δραματικός** (πέρα από αυτόν που αναφέρεται στο δράμα ως λογοτεχνικό και θεατρικό είδος) είναι αυτός που προκαλεί έντονη συγκίνηση, ο οδυνηρός, ο συγκλονιστικός: **δραματική κατάσταση, δραματικές αφηγήσεις, δραματικά γεγονότα, δραματική φωνή.** και δράμα. • Μερικές φορές χρησιμοποιείται το επίθετο **δραματικός** στη θέση του **δραστικός**, κάτι που συνήθως αλλοιώνει το νόημα της φράσης: *Δραματική μέίωση των τιμών στα καταναλωτικά αγαθά* (η μείωση των τιμών είναι δραστική και όχι βέβαια δραματική – απεναντίας είναι ευχάριστη). Τα δραστικά μέτρα για τον περιορισμό της σπατάλης του πλεκτρικού ρεύματος μπορεί να είναι δυσάρεστα, όμως δεν είναι οδυνηρά και συγκλονιστικά, ώστε να χαρακτηριστούν δραματικά.

δροσερός, δροσιστικός, δροσάτος. **δροσερός** είναι ο ελαφρά και ευχάριστα κρύος, αυτός που έχει και μια μεταδίδει αυτή τη θερμοκρασία και τον απολαμβάνουμε με τη γενική αίσθη-

εξαναγκάζω αναγκάζω.

εξαναγκασμός αναγκάζω.

εξανίσταμαι, εξίσταμαι. Μερικές φορές συγχέονται αυτά τα δύο ρήματα ως προς τη σημασία τους. **εξανίσταμαι** σημαίνει αγανακτώ, οργίζομαι και αντιδρώ πολύ έντονα σε κάτι που το θεωρώ ολότελα απαράδεκτο: *Σε ένα σημείο της αγόρευσης της υπεράσπισης το θύμα εξανέστη και κραύγαζε μέσα στην αίθουσα.* Το **εξίσταμαι** χρησιμοποιείται μόνο στην έκφραση απορώ και εξίσταμαι (λ.), που σημαίνει μου έχει δημιουργηθεί μεγάλη απορία και κατάπληξη: *Πώς θγήκε η γυναίκα μέσα από αυτά τα συντρίμμια! Απορώ και εξίσταμαι.*

εξ απαλών ονύχων. Η φράση σημαίνει: από την τρυφερή βρεφική ή νηπιακή ηλικία (τότε που ήταν απαλά και μαλακά τα νύχια): *Ο Μότσαρτ έπαιζε πιάνο και συνέθετε μουσικά έργα εξ απαλών ονύχων.* Πολλοί χρησιμοποιούν τη φράση λαθεμένα, με τη σημασία που έχουν οι λέξεις και οι φράσεις: ακροθιγώς – πάνω πάνω, επιφανειακά – πρόχειρα – απαλά – ήπια: *Αναφέρθηκε στο θέμα εξ απαλών ονύχων* (αντί: ακροθιγώς). *Μελέτησε το θέμα όχι σε βάθος αλλά εξ απαλών ονύχων* (αντί: πάνω πάνω, επιφανειακά, πρόχειρα). *Δεν του είπα ωμή την αλήθεια, για να μην τον ταράξω,* αλλά του μηλησα εξ απαλών ονύχων (αντί: απαλά, ήπια).

εξαπατώ, απατώ, εξαπάτηση, απάτη. **εξαπατώ** σημαίνει ξεγελάω κάποιον· επωφελούμαι από την αφέλεια ή την ευκολοπιστία του ή από την εμπιστοσύνη που μου έχει και με δόλο (παραποιώντας ενσυνείδοτα την αλήθεια) τον παραπλανώ, κάνοντάς τον να πιστέψει αυτό που επιδιώκω να πιστέψει: *Τον εξαπάτησε δίνοντάς του ψεύτικα στοιχεία για την οικονομική του κατάσταση.* Με την ίδια σημασία χρησιμοποιείται και το **απατώ**, ιδίως σε στερεότυπες εκφορές: *Αν δε με απατά η μνήμη μου. Απατάσαι αν νομίζεις ότι... Αν δεν απατώμαι... Τα φαινόμενα απατούν.* Όμως το απατώ χρησιμοποιείται σήμερα κυρίως για να δηλώσει εξωσυζητικό ερωτικό δεσμό: *Απατούσε συστηματικά τη γυναίκα του και εκείνη τον χώρισε.* ● Τα ουσιαστικά που αντιστοιχούν στα παραπάνω ρήματα είναι **εξαπάτηση** και **απάτη**. Ωστόσο με τη λέξη απάτη δηλώνεται η πράξη αλλά κυρίως το αποτέλεσμα του εξαπατώ (*Μια τέτοια απάτη είναι αδύνατο να έγινε από αυτόν.* Το δικαστήριο τον καταδίκασε για απάτη σε βάρος του δημοσίου.), ενώ με την εξαπάτηση, κυρίως η πράξη (*Αυτές οι δηλώσεις και οι υποσχέσεις δεν είναι τίποτε άλλο παρά εξαπάτηση των ψηφοφόρων.*).

εξάρθρωμα, εξάρθρωση διάστρεμμα.

εξάρτημα, ανταλλακτικό. **εξάρτημα** είναι το τμήμα ορισμένου μηχανικού συνόλου (μηχανήματος, μηχανής, συσκευής, εργαλείου κτλ.), δηλαδή το καθένα από τα στοιχεία που ανήκουν σ' αυτό και συμβάλλουν στη λειτουργία του: *Χάλασε ένα εξάρτημα του καυστήρα και καλέσαμε τον τεχνίτη να το αντικαταστήσει.* Και το **ανταλλακτικό** είναι εξάρτημα, όμως βρίσκεται έξω από την οργανική του θέση και έχει προορισμό να αντικαταστήσει άλλο, όμοιο, που έχει φθαρεί ή έχει καθεί: *Έχει κατάστημα με ανταλλακτικά αυτοκινήτων.* ● Το εξάρτημα λοιπόν είναι ενσωματωμένο στη μηχανή, ενώ το ανταλλακτικό είναι έξω από αυτήν.

εξάρτηση, εξάρτηση, εξάρτηση. **εξάρτηση** (από το ρήμα εξαρτώ) είναι το κρέμασμα ενός αντικειμένου από κάποιο σημείο που προεξέχει όμως η λέξη χρησιμοποιείται κυρίως μεταφορικά και δηλώνει τη σχέση κατά την οποία κάποιος ή κάτι δεν μπορεί να λειτουργήσει αυτόνομα,

Προϊσταται των εργασιών αναμόρφωσης της πλατείας. → Προϊσταται στις εργασίες για αναμόρφωση της πλατείας (ή: Είναι επικεφαλής στις εργασίες...).

προκαλώ προξενώ.

προκατάληψη, πρόληψη. **προκατάληψη** είναι η αρνητική στάση (γνώμη ή διάθεση) για κάποιον ή για κάτι, ο οποία διαμορφώνεται εκ των προτέρων χωρίς λογική και αντικειμενική εξέταση των πραγμάτων, έτσι που αυτή η στάση να είναι συνήθως σφαλερή ή μεροληπτική: *Μερικοί έχουν την προκατάληψη ότι οι αλλοδαποί που ζουν στη χώρα μας είναι όλοι επικίνδυνοι.* Διαφορετική είναι η **πρόληψη**, για την οποία και δοξασία, πρόληψη, δεισιδαιμονία. ● Με την αρχική της σημασία πρόληψη είναι η εκ των προτέρων φροντίδα για την παρεμπόδιση της εκδήλωσης ενός δυσάρεστου φαινομένου: *Οι γιατροί συνιστούν την πρόληψη των καρδιοπαθειών με τη σωστή διατροφή και τη σωματική άσκηση.* Πρέπει μια κυβέρνηση να φροντίζει για την πρόληψη κοινωνικών αναταραχών, ώστε να μην εκδηλώνονται δυναμικές κινητοποιήσεις.

προκειμένου. Στον πολιτικό και δημοσιογραφικό λόγο και στο πλαίσιο της προσπάθειας να προσδοθεί εντυπωσιακή «επισημότητα» και «κύρος» σε όσα λέγονται και γράφονται χρησιμοποιείται τα τελευταία χρόνια το **προκειμένου** της καθαρεύουσας (*προκειμένου να, προκειμένου για*). Έτσι, έχει εκτοπιστεί ο «λαϊκός» τελικός σύνδεσμος για να (και η φράση με σκοπό να) και χρησιμοποιείται αποκλειστικά το **προκειμένου να** με τη συνακόλουθη δομή του λόγου: *Ο πρωθυπουργός μετέβη στη Θεσσαλονίκη, προκειμένου να παραστεί στα εγκαίνια της Διεθνούς Έκθεσης* (αντί: ...πήγε στη Θεσσαλονίκη, για να παραστεί... ή με σκοπό να παραστεί...). Ο συνήγορος υπεράσπισης ζήτησε μικρή αναβολή της δίκης, προκειμένου με τη διερεύνηση των νέων αποκαλύψεων να φανεί η αθωότητα του κατηγορουμένου (αντί: ...για να φανεί η αθωότητα του κατηγορουμένου με τη διερεύνηση των νέων αποκαλύψεων ή ...με σκοπό να φανεί η αθωότητα... – στο παράδειγμα υπάρχει και το «δύσβατο» υπερβατό, λ.). Άλλα παραδείγματα με το προκειμένου να αλλά και με το προκειμένου για: *Προκειμένου να ακούω ανοσίες, προτίμος να σπκωθώ και να φύγω* (αντί: *Αντί να ακούω...*). Αψφούν ακόμα και τη *zwή tous*, προκειμένου να αγωνιστούν για τα *ιδανικά tous* (αντί: ...όταν πρόκειται να αγωνιστούν...). *Προκειμένου για την υγεία της δε λογάριαζε ποτέ τα ξέοδα* (αντί: *Όταν επρόκειτο... ή Αν επρόκειτο...*). *Προκειμένου για έργα εικαστικά ή βάση της καλλιτεχνικής δημιουργίας δεν είναι η εξωτερική πραγματικότητα αλλά εκείνο που συλλαμβάνει ο καλλιτέχνης με τη φαντασία του* (αντί: *Όταν πρόκειται για έργα εικαστικά...*). ● Παρατηρείται λοιπόν ότι πολλές φορές με τη χρήση του **προκειμένου να** ο λόγος γίνεται δύσκαμπτος. ● και όπως.

προκήρυξη διακήρυξη.

πρόκριση, πρόκριμα. **πρόκριση** είναι το αποτέλεσμα μιας διαδικασίας στην οποία γίνεται κάποια επίλογή (Η εθνική μας πήρε την πρόκριση για τους πρωτελικούς του ευρωπαϊκού πρωταθλήματος στο μπάσκετ.), ενώ **πρόκριμα** είναι καθετί που είναι ενδεικτικό ή και καθοριστικό για το σχηματισμό εκ των προτέρων κρίσης για κάτι που θα ακολουθήσει: *Οι ευρωεκλογές δεν αποτελούν ασφαλές πρόκριμα για τις εθνικές εκλογές που θα γίνουν σε λίγους μήνες.*